

бити (може бити) поезија читана, служећи се специфичним методом који смо запазили. То је метод исцрпног и детаљног истраживања без ког Станојевић не приступа нити једној теми. Наиме, аутор својим студијама показује како читање поезије није само прелетање погледом преко стихова и слова већ сугерише како је читање поезије у великој мери и читање песника које подразумева истраживање његове личности, његове биографије и животних околности. Уистину, то пресудно не утиче на доживљај поезије као такве, али утиче на спознавање и разумевање поетске речи у што ширем контексту одакле је, како је и Станојевић показао, увек могуће црпети нова, другачија и симболичнија читања (и значења) поезије. Научна утемељеност монографије *Читање поезије*, заснована на детаљном познавању песništва (и биографија) аутора различитих националности, сасвим оправдава већ поменуто Ђурићево уверење да је без познавања светских токова књижевности немогуће меродавно познавање сопствене. Одабиром поезије, аутора и занимљивим истраживачким приступом, којим се доспело до битних научних закључака, монографија *Читање поезије* представља важан научни допринос академској научној заједници и као таква представља плодносно тло за даља истраживања поезије, књижевности и уметности.

Александра В. ЧЕБАШЕК

Универзитет у Крагујевцу

Филолошко-уметнички факултет

Центар за проучавање језика и књижевности

aleksandra.cebasek@filum.kg.ac.rs

О ВЕЛИКОЈ ТАЈНИ ЛИТЕРАРНЕ СУБВЕРЗИЈЕ

Ђорђе Писарев, *Сенџименијално васџишање јунака романа*, Агора, Зрењанин, Нови Сад, 2020

Новом књигом, адекватно дугог и интригантног наслова *Сенџименијално васџишање јунака романа*, Ђорђе Писарев (1957), запажени писац средње генерације, један од ретких овдашњих аутора који су остали доследни постмодернистичком светоназору, начинио је још један одважан корак у правцу исписивања сопствене самосвојне дефиниције места писане речи у тоталитету материјалног и духовног света, односно дефиниције улоге текста у свим нама знаним световима. Оваква су одређивања, ма колико се, на први поглед, чинила једино академски релевантна, суштинска за доживљај самосвесне личности спрам тоталитета њеног окружења, као и за самоспознају јединке, али и врсте коју чини

и припада јој. Текст, као материјални облик менталних процеса, „изласком у свет” превазилази простор-време свог настанка и улази у нову димензију егзистенције, која јесте еталон-мера, али није аксиомски непромењива. Интеракција ова два хоризонта рађа неизбројиве ефекте у распону од потпуног (међу)игнорисања до различитих степена подређивања и условљавања (литературе „реалном животу” или „реалног живота” литератури).

Мада је садржај књиге самоодређен као „Приче” знатижљни ће се читалац, током њеног читања, а посебно по његовом окончању, свакако, запитати зашто одредница није „записи” или „есеји”. Како год било, наслов је двоструко везан за литературу: *Сенџименџијално васџиџање* је назив знаменитог Флоберовог романа (Гистав Флобер, 1821–1880; оригинално објављен 1869), а на ту ознаку надовезује се „јунак романа”, као (логички) кључна фигура ове форме. *Сенџименџијално васџиџање* је повест младог човека који лута „у фатаморгани стварности која личи на сан”; Писарев својим додатком „јунака романа” изврше читаву конструкцију, јер је сада недвосмислено да је у питању фикција, дакле, својевољно и самодекларисно одрицање од стварности и њеног опонашања.

Управо је наречено „опонашање”, као стваралачки метод, у центру Писаревљевог уметничко-писатељског пажње; он бележи и разматра начин на који се физичка и/или духовна реалност „дестилише” у текст који потом почиње да живи као нови, формулисано-заокружени, ентитет неvezан за онога ко га је створио (дакле, аутора) и оно („стварност”) што га је створило, те се враћа у спољну реалност као сасвим нова чињеница-ентитет.

Процес „дестилације” измиче тумачењу линеарног типа „узрок-последница”, смерови и резултати почетних сензација „пропуштених” кроз речи/реченице потпуно су непредвидиви, понекад чак уопште „не личе” на тзв. „инспирације”, јер су се кретали заумним, езотеријско мистичним путевима на које ни сам писац не уме/зна (нити то може) увек да утиче. Тако се обзанају велика мистерија стварања која, упркос свим анализама, није ни изблиза разрешена, па јој потпуно пристаје атрибут „божанског” елемента. Врло је могуће – а ово је слободна спекулација аутора текућих редова, наравно, заснована на Писаревљевим досадашњим делима и овде разматраној књизи – да се у покушају спознаје овог феномена тумачи сусрећу са двојношћу његове природе, врло блиске проблему тумачења честично-таласне природе светлости које је изродило принцип „Хајзенбергове неодређености” по коме, врло поједностављено, ако се сагледава једно лице посматраног феномена из вида се губи оно друго, те, коначно, дефинитивно није могуће његово сагледавање у потпуности; другим речима, што је прецизније једно својство измерено, то се мање прецизно друго својство може измерити. Но, за разлику од физике, литература има већу слободу делања, а ослобођена је потребе да се формулишу вечите законитости, па су и њени домашаји у решавању овог проблема/

дилеме већи и зависе како од талента аутора, тако и воље и способности читаоца или тумача.

Писарев је у 40 сегмената (прича, есеја, загонетки) књиге представио различите ликове и облике обзнана, те божанске моћи/мистерије стварања, односно појаве претакања реалног у имагинарно, над-изван-реално. Свако од поглавља-чинилаца има исту форму: после наслова следи цитат из неке књиге, па централни, најдужи део на који је надодат постскриптум. На почетку књиге пак налази се текст истог наслова, као и целокупна књига, који не следи у потпуности образац-формулу осталих текстова (недостаје сегмент „ПС”); у песничким књигама се уводна песма, која је изван песничких циклуса, сматра програмском, дакле, песмом која предочава песникове полазне позиције, односно литерарне ставове/доктрине. Писарев пак између осталог, овде пише:

Па, може ли писац написати дело које ће се, ред по ред, реч по реч и страницу по страницу поклапати са жељама читалаца? Писац обично не зна одговор на ово питање, али као читалац – такође не зна! //

Јер, обично се испостави да баш писци, који у начелу претендују на приказивање стварности, најчешће никада и немају прави додир са стварношћу и живот им пролази готово као у неком сну [...] //

[...] Тако се, у стварности романа (фикције) често дешава да људи (јунаци) живе – погрешно. Јунаци се претварају у (само) симбол Нечега – похлепе, љубави, глупости, страсти, лукавости... а не у стварне особе. [...] //

[...] када се писац и његови јунаци најзад суоче са истином да су за све дефинитивно одоцнили, да нема ни времена ни простора за поновно, исправно, приповедање једном погрешно испричане приче [...] и када ипак дође неки ред и на њих, да се „суоче са стварима”, тренутак више не погудује ни њима, а ни читаоцима. //

Тако се, на несрећу по писца и његове јунаке, готово редовно стиже до ситуације која омогућава (будућим) критичарима, теоретичарима и књижевним историчарима да лако изађу на крај са делом које се, канда, баш и није укоренило у читалачки обзор; довољно је да ти интерпретатори напишу реченицу: Написао је више књига него што је стекао читалаца! //

То је тренутак у којем остарелом писцу и његовим лажним јунацима преостаје само да мирују, чекају нови дан да сване и звезде нападају с неба.

Писарев, следствено дилемама пред којима стоји и које тако прецизно и самосвено (аутоиронијски) дефинише, надаље креће у сопствену списатељску авантуру. Сваки сегмент, дакле, отвара/започиње цитат из књига различитих аутора из различитих епоха, потпуно различите тематике и стилова (од реализма до научне фантастике); њихов заједнички именилац је чињеница да су то изваци из дела која су, својим постојањем, створила (и наставила да у даљем току времену стварају) другачије реалности утемељене на стварностима којима писци припадају (и које их неминовно, мање или више, одређују).

У средишњем делу сегмената Писаревљева разматрања се распростиру у широком распону од казивања прича до промишљања могућности и домета литературе, те начина „кројења” елемената будућег дела. Пишчева аутореклексија и дирљиво сећање (на даровану полицу са књигама које су биле његово благо) преплиће се са сегментима у којима јунаци будуће књиге егзистирају паралелно са материјалном стварношћу, те настављају, у сферама које литературу доживљавају као постојећу, функционалну чињеницу, са спознајом законитости прича, али и оживљавања и самосталног кретања и делања једном већ замишљених/ креираних јунака. Линија између приповедања или теоретисања није увек ни оштро исцртана нити довољно јасна, што ће знатичељног читаоца натерати да већ прочитано поново ишчита и у другом, другачијем „кључу”, откривајући да у књизи – односно у кратким али, упркос сведености, ефектним фрагментима – има више простора и времена него што је, формално, њен обим и збир страница.

Тако презентована духовита враголија измештања из очекиваних ракурса надраста ниво литерарне субверзије и постаје оригинални, методично „упражњавани” дискурс. Визуелни лик-илустрација овог поступка налази се на корицама књиге – то су делови слагалице од којих су само два спојена, а остали су одвојени, али се налазе довољно близу да их гледалац, у својој менталној слици/спознаји, може спојити у целину.

Након централног дела прича-есеја-загонетки следи ознака „ПС”; ови текстови немају увек улогу додатка-допуне напред реченог већ јесу (односно погодбено могу бити) или додатна запажања или искази који су својеврсни закључак напред реченог.

Писарев читавим током књиге поставља питања, отвара дилеме, али до последње странице не даје децидиране одговоре, остављајући читаоцу да, према сопственим могућностима и интересовањима, доноси закључке, подразумевајући и уважавајући да је и недавање одговора, такође, одговор, односно да је читава књига својеврсни закључак-одговор. Одбијајући да испише разрешења загонетки стварности-литературе, писац доследно потврђује постојање и функционисање Хајзенберговог принципа неодређености, те поштовање велике тајне књижевности за коју не постоје универзални, већ, евентуално, само појединачни одговори у чијем доношењу свако уграђује елементе сопствене личности.

Ишчитавање ове књиге доноси пак читаоцима отвореног духа радост откривења нових хоризоната значења, односно спознају односа/ релација до тада постојећих изван читалачког видокруга, а који, опет, одређују саме темеље перцепције овог текста/књиге као уметничког дела које је неспорни бисер савремене српске литературе и представља Ђорђа Писарева на врхунцу његове интригантне, неспутане, лудистички врцаве инвенције.

Илија БАКИЋ